

ACADEMIA ROMÂNĂ

OPERA DE ISTORIC

A

REGELUI CAROL

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

EXTRAS DIN:

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE

Seria II. — Tom. XXXVII.

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp. și C. SFETEA

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1914.

33.229

Prețul 20 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I :

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 2.—

Tom. XXI—XXX. — Desbaterile și Memoriile Academiei în 1898—1908.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 2.—

Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 5.—

• XXXI. — *Memoriile Secțiunii Istorice* 10.—

• XXXII. — Desbaterile Academiei în 1909—1910 5.—

• XXXII. — *Memoriile Secțiunii Istorice* 14.—

Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* —50

Arhiva senatelor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 1,60

— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 2.—

Despre elementele cronologice în documentele românești, de *N. Docan*. 1,20

Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol*. —50

Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de *N. Docan* —60

Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. II, 1750—1812, de *N. Iorga* —80

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti*. 1,60

Marele spătar Ilie Țifeseu și omorirea lui Miron și Velișco Costin, de *I. Tanoviceanu* —50

Luptele dela Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septembrie 1602 (7111), de *General P. V. Năsturel* —50

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II. După 1 Iunie 1859, de *Radu Rosetti* 1,50

Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, Dimitrie Ghițescu, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* —70

«Doamna lui Ieremia Vodă», de *N. Iorga* 1.—

Sociologia și socialismul, de *A. D. Xenopol* —20

Despre metoda în științe și în istorie, de *A. D. Xenopol* —20

Țara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* —50

• XXXIII. — Desbaterile Academiei în 1910—1911 4.—

• XXXIII. — *Memoriile Secțiunii Istorice* 12.—

Francisc Rákóczy al II-lea, înviatorul conștiinței naționale unguerești și Românil, de *N. Iorga* —40

Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia, de *N. Iorga* —30

Două documente privitoare la revolta boierilor din țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de *Ioan Pușcariu* —20

Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre, de *N. Iorga* 1.—

Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică, de *N. Iorga* —20

Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzeștii, de *N. Iorga* —40

Răscoala Seimenilor în potriua lui Mateiu Basarab, de *N. Iorga* —30

Cevă despre ocupațiunea austriacă în anii 1789—1791, de *N. Iorga*. 1.—

Insemnățile Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de *D. A. Sturdza*:

— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856 —40

— II. Anul 1856 1,20

— III. Anul 1857 1,60

— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iași și București. 1,60

— V. Anul 1858. Căimăcămia din Moldova a domnilor Ștefan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu 1.—

Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească (influențe și conflicte), de *N. Iorga* —20

Munții Tâmaș și Tămășel, de *Ioan Pușcariu* —20

Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Valahia Mare) și Dinastia Basarabilor în Oltenia (Valahia Mică) și în Valahia Mare, de *Dr. Atanasie M. Marienescu* 1.—

OPERA DE ISTORIC A REGELUI CAROL

DE

N. IORGA

Membru al Academiei Române.

Ședința dela 17 Octomvrie 1914.

Când cinevă dispare dintre cei vii și când pe urma lui au rămas însemnări scrise despre gândul ce l-a stăpânit în viață, cea dintâi pornire a celor ce-l jlesc este să caute în acele rânduri icoana sufletului care nu se mai poate manifesta altfel. Și, când în acele rânduri se cuprinde și povestirea unei vieți care nu e a tuturor, faptele luptătorului pentru un scop, un ideal, răsar și ele în colorația specială pe care le-o dau însușirile sufletești ale scriitorului.

I.

Pe acela care a fost Carol I-iu Regele României, națiunea îl va regăsi în temeinica fundațiune a Statului român, așa cum se găsește astăzi și cum se va desvolda firește prin mersul normal al unor puteri cari, odată create, nu se mai pot nici opri, nici rătați în acțiunea lor, de nimeni. Cei ajutați de dânsul prin darurile făcute culturii românești, în chip atât de larg, și prin testamentul său, așa de măreț în simplitatea sa și așa de uman în rezerva sa regală, vor regăsi pe binefăcătorul, trecut la altă viață, în opera care le-a ajutat să-și câștige lumină și îndreptare. În victoriile viitorului armata sa iubită, de steagurile glorioase ale căreia i-a fost încunjurată călătoria de pe urmă, va recunoaște inspirația, îndemnul și norocul celui dintâiu rege român. Cei de aproape ai lui și-l vor aduce înaintea ochilor minții prin amănuntele unei bunătăți, admirabilă ca delicatețea și discreție. Academiei Române, al cărei mare ctitor s'a făcut, printr'o continuă ocrotire, prin onoarea supremă a prezidării ședințelor ei solemne, prin ajutarea mărinimoasă a mo-

numentului ce se ridică aici limbii românești, asupra căreia ideile lui erau pe atât de statornice, pe cât de drepte, și, în sfârșit, prin ultima danie făcută fondului ei de publicații, societății noastre deci îi stă deschisă mai ales o altă cale pentru a intra în atingere, peste marginile mormântului, cu acest sever și mare suflet: străbaterea pioasă a inșeși operei istorice pe care a lăsat-o Regele Carol și care-l așează în fruntea acelor care au transmis mărturii de bază pentru scrierea lungii, fecunde și pașnicei lui Domnii.

Sunt mulți ani de când a apărut, întâiu în «Deutsche Revue», apoi, într'o formă îngrijită, dar foarte modestă, la clasica librărie din Stuttgart a lui Cotta, cel dintăiu volum dintr'o publicație istorică intitulată, puțin cam misterios: «Aus dem Leben König Karls von Rumänien, Aufzeichnungen eines Augenzeugen», «Din vieța Regelui Carol al României, însemnări ale unui martor ocular». El cuprinde, cu o prefață foarte înțelegătoare, dând o caracterizare fină a Suveranului, din partea unui anonim, «însemnări» privitoare la anii 1866—1869. Urmă, în acelaș an, un al doilea volum, cu materiale până la 1875. Numai peste trei ani un al treilea, consacrat războiului pentru Neatárnare. Iar al patrulea și cel din urmă, cuprinzând urmările războiului până la proclamarea Regatului, se publică numai în 1900, după alți trei ani.

La noi, publicația a trezit, neapărat, un mare interes, deși trebuie să adăugim că, într'o societate care nu simte încă nevoia superioară a necentenitei comuniuni cu întreg trecutul național, în tot ceace el poate da ca element moral, ca energie sufletească, acest interes privi mai ales revelațiile, foarte prețioase și chiar, fiind vorba de un Suveran încă în toată puterea vrăstei, foarte utile. Deși, cum vom vede, așteptările de lucruri senzaționale au fost hotărît înșelate, precum și trebuiau să fie, s'a făcut o ediție românească și una franceză. Ele n'au o deosebită precizie, nici o valoare artistică deosebită; redactate cam în pripă, pentru două ziare, «l'Indépendance Roumaine» și «Universul», ele erau menite, una pentru lumea bună care, neștiind limba germană, nu cetește de preferință în limba țerii, iar cealaltă stratelor populare din orașe. Publicația, în volume mărunte, care a urmat nu e decât un «tiragiu a parte» fără vreo distincție tipografică.

Noi n'avem încă o critică istorică veghetoare și fără părtinire, care să se simtă datoare a-și da părerea despre orice contribuție la cunoștința desvoltării neamului. Complezența și ignorarea sunt cele două principii dominante ale dărilor de seamă cari, întâm-

plător, se fac și în revistele noastre în cari se vorbește și de istorie, — căci până astăzi, fie dintr'o rivalitate deplorabilă, fie dintr'o inerție și mai deplorabilă, n'am fost în stare să păstrăm mai mulți ani o revistă istorică după cerințele de astăzi ale științei. De «Insemnările marturului ocular» nu s'a vorbit până astăzi de nimeni din punctul de vedere al originii, tendinței și valorii lor. Poate și faptul că la noi până astăzi nu s'au recunoscut meritele unui Suveran decât în forma trivială a lingușirii și nici nu i s'au adus critice decât în aceea, grosolană, a pamfletului, a împiedecat pe unii de a exprima o părere în care un public prevenit prin atâtea exemple putea descoperi ori unul ori altul din aceste păcate ale unei semi-culturi morale pe care însuș Regele Carol, când mi-a vorbit de condițiile în cari a apărut, cu toate dușmăniile, cartea mea «Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea», nu s'a sfiit s'o numească, înlăturând alți termeni pe cari-i propuneam, «barbarie».

A încercă astăzi o prețuire obiectivă nu e prea curând. O astfel de Domnie poate fi judecată chiar la sfârșitul ei pe baza mărturiilor autentice pe cari ea însăș le-a lăsat pentru aceasta, cerând, încă din momentul publicării lor, o cumpănire dreaptă a împrejurărilor prin cari a trecut, și aceste mărturii ineseși, așa de loiale, se pot atinge astăzi fără teamă că din ele ar reieși alta decât credința față de Dumnezeu care înseamnă fiecăruia misiunea ei — liber fiind oricine a face dintr'o carieră regală un lucru meschin și din cea mai meschină carieră o operă de rege prin suflet —, iubire față de ai săi, devotament față de scopurile ce i s'au fixat și largă înțelegere a slăbiciunilor omenești, cari trebuie îndreptate și iertate.

Intâiu, o întrebare : ale cui sunt, de fapt, aceste Memorii?

Că Regele Carol nu le-a putut pune deadreptul subț numele său, se înțelege lesne ; astfel de mărturisiri apar de obicei mulți ani după moartea acelu care le-a făcut. Nici un suveran, ajuns abia la vârsta de 50 de ani, n'a dat până acum publicului povestea vieții sale : cazul lui Carol I-iu e astfel unic. Dar că el însuș eră autorul «Insemnărilor», se vede din fiecare rând al lor, din utilizarea întregii arhive personale, a copiariului scrisorilor trimise de dânsul, din cunoașterea fiecăruia din amănuntele zilnice ale unei Curți, din reproducerea convorbirilor celor mai secrete și, nu mai puțin, din caracterizarea oamenilor așa cum putea s'o facă, atât de simplu, de sigur și de curajos, față de oameni în vieață, numai Domnul unei țeri. De altminterea, în particular, Regele a vorbit fiecăruia

dintre noi căruia i-a făcut onoarea de a atinge chestiunea, în aceste cuvinte: «Memoriile mele». Și văd încă pe bătrânul nostru Domn sprijinindu-și genunchiul de fotoliu pentru a însemna pe cartea, deschisă înaintea sa, a celui mai recent istoric francez al Imperiului al doilea locurile împrumutate «Memoriilor *sale*». S'a vorbit de partea pe care ar avea-o în redacție un profesor german, care a scris și Prefața. Putem crede că opera lui a consistat numai într'o revizie de stil, și aceea ușoară, pentru că însușirile de scriitor ale Regelui Carol erau foarte reale.

Ce a putut îndemna însă pe un Suveran așa de rezervat și în ce privește orice relație privitoare la Domnia lui, așa de mulțumit—să adăugim—cu singura și sigura mărturie a conștiinței sale—și îmi aduc aminte de cuvintele ce mi le spuneă la Iași, cu prilejul desvelirii statuii lui Cuza Vodă, după o cuvântare a mea în care îndrăzniam a-i semnală lipsa de lingușire: «Și crezi că lucrurile acestea au putut să-mi placă în adevăr?»—, ce a putut îndemna deci pe un om care a fost un model de discreție să dea la lumină, cu desvăluiri cari puteau jigni și trezi dușmăni, elementele de fapt pentru cunoașterea politice sale?

E de observat că știrile privitoare la politica *internă* sunt cu mult mai puține: ele sunt acolo numai pentru a se păstră o legătură, pentru a nu lipsi lămuriri fără cari nu s'ar putea merge înainte în desfășurarea *altor* probleme. Se zice că există și o a doua serie de însemnări, cari nu vor vedeă repede lumina, că Regele Carol ar fi spus, glumind, unuia dintre sfetnicii săi că-l «are acolo și pe dânsul», dar nu se poate să-și vadă portretul. E foarte posibil, dar, în orice caz, în cele patru volume ale «Însemnărilor», e vădit că interesul se concentrează asupra întrebărilor de politică externă cari s'au rezolvit, prin tratate ori cu sabia, în stăpânirea lui Carol I-iu.

Din patru volume, cel puțin trei privesc însă o singură și mare dramă a istoriei contemporane: Războiul care ne-a dat gloria dela Grivița și un deosebit prestigiu militar. Regele Carol a fost totdeauna mândru de inițiativa sa în ce privește participarea noastră, de primejdia în care a pus, fără cruțare, persoana sa, de succesele, neașteptate pentru desprețuitorii de «Valahi», ale micii sale oștiri, mare prin vitejie și spirit de sacrificiu, de onoarea ce i s'a acordat, ce *a trebuit* să i se acorde, după atâtea jigniri, de a sta în fruntea armatelor aliate înaintea Plevnei. N'a uitat niciodată pierderea ju-

dețelor basarabene, în reîncorporarea cărora la Rusia diplomația, cam învechită, a unui Gorceacov vedeă semnul material al desființării umilitorului tratat din Paris, și mai puțin încă a uitat mândrul Hohenzollern respingerea, la început, a ajutorului pe care-l oferîa, apoi amenințarea cu dezarmarea a trupelor sale biruitoare și, în sfârșit, îndelungata tăcere ce s'a făcut în cercurile militare și diplomatice rusești, ca și în publicistica europeană, influențată de dănsese, asupra rolului onorabil și, într'un anume moment, hotărîtor, pe care l-a jucat în Războiul pentru desrobirea creștinătății balcanice armata și Domnul României. Dela 1883 eram, ca o consecință a ofenselor, ca o prevenire a pericolelor viitoare, într'o legătură strânsă cu Puterile centrale, iar Rusia pregătiă, îndată după 1890, acea alianță cu Franța care trebuia să opue o nouă grupare puternică, însuflețită de idea «revanșei», de o parte, expansiunii imperialiste, de alta, legăturii, atunci cu scopuri curat pașnic și prielnice culturii umane, a Triplei Alianțe, din care făcea parte și Italia latină.

Subt impresia acestor amintiri, cu inima încă sângerândă pentru jignirile și despoierea din partea unui aliat neloial, și în prevederea greutăților ce puteau să vie, căutând în trecutul cel mai apropiat legitimarea hotărîrilor ce eră convins că trebuie să iea, Regele Carol a înfățișat marea dramă a Războiului, în lumina intereselor românești pe cari el le reprezentase cu vitejie și stăruință. A început dela 1866, nu numai pentru că acest an e cel dintâiu al Domniei lui, dar pentru că, dela sosirea-i în București, noul Domn a fost pus înaintea problemei balcanice pe care o ridicase revolta îndărătnică a Cretei, setea de independență a Serbiei lui Mihail, speranțele sârbo-muntenegrene asupra Bosniei și Herțegovinei și nenorocitele iluzii ale Turciei Tanzimatului că ar putea reconstitui — cum visează astăzi Junii Turci —, și încă în forma unitar națională a unui «Stat modern, Impărăția lui Mohamed al II-lea și lui Soliman cel Mareș. Și publicatia a mers până la 1881, nu numai pentru că atunci s'a pus pe fruntea Regelui victorios coroana de oțel cucerită cu sânge de ostașii săi, dar pentru că acest act solemn, pregătit de mult, dar adus la îndeplinire într'un moment de mare slăbiciune și turburare internă a Rusiei încă neîmpăcate și urmărind, și cu prețul armelor, tendințe de dominație la Dunăre și în Balcani, reprezintă prin el însuș și prin urmările ce trebuia să aibă, în Serbia și aiurea, consolidarea independenței statelor mici

din această regiune, în fruntea căroră stătea firește România, autonomă totdeauna, și, astăzi, singura biruitoare prin forțele ei proprii.

Acesta mi se pare a fi sensul unei publicații care n'a apărut în limba germană dintr'un sentiment, imposibil față de toată psihologia lui Carol I-iu, de mai puțină prețuire față de limba noastră, de societatea românească, ci pentru că eră menită să distrugă în străinătate prejudecăți, să înlătore bănueli, să reducă la adevărata lor valoare legende.

II.

Care e însă valoarea istorică a «Insemnărilor»?

În ce privește dezvoltarea Balcanilor în genere, e un izvor incomparabil; *astăzi e izvorul de căpetenie, cartea capitală pentru tot ce s'a petrecut acolo dela 1866 la 1881*. Nu se poate scrie o singură pagină despre oricare din Statele cu cari suntem vecini fără ca, jos, să nu se afle o trimitere la «Insemnările martorului ocular».

Mai sunt și alte chestiuni însă—afară, natural, de toate chestiunile românești, sub toate raporturile—cari pot fi elucidate numai prin informația ce pleacă din ele. Candidatura Principelui Leopold, fratele Regelui Carol, la tronul Spaniei, celebra «candidatură Hohenzollern», care, prin planurile lui Bismarck și prin necesitățile interne ale Imperiului napoleonian în decadentă, a dus la războiul franco-german, apare adesea într'o lumină nouă prin detăinerile precise din această carte. Și am citat numai un exemplu, cel mai cunoscut.

Meritul intrinsec al operei pe care publicul dela noi s'a obișnuit a o numi «Memoriile Regelui» stă în absoluta lor siguranță și autenticitate față de evenimente, în obiectivitatea pe care, întru cât omenește e cu putință, caută s'o atingă, în preciziunea lor meticulară, corespunzând unui caracter a cărui notă dominantă a fost continua observație de sine până la durere și martiriu, ascuțitul simț de responsabilitate pentru cel mai neînsemnat cuvânt și pentru gestul cel mai trecător și mai obișnuit.

Avem întâiu aici un bogat material documentar: acte publice, proclamații, discursuri, comunicări, scrisori particulare, dela dânsul și către dânsul. O bună și inteligentă traducere trebuie să le păstreze în originalul lor german sau francez, punând numai în notă

traducerea. Vor trece încă mulți ani până se va putea cerceta în Arhiva personală a Regelui Carol: afară de actele secrete însă, puține sunt acelea cari, având o adevărată importanță, să fi fost lăsate la o parte din publicație. O ediție științifică, demnă de autorul regal, ar putea adăugi însă atâtea alte știri luate, cu discernământ, din alte depozite, cum e, mai ales, acela al Ministerului de Afaceri Străine.

În al doilea rând, e ziarul Regelui Carol. Se pare că această natură, așa de impunătoare în manifestațiile exterioare, și totuși așa de bogată în viața ei interioară,—ascunsă și de cei mai aproape ai săi,—în soliloquiile sale de conștiință setoasă de mărturisiri către sine însăși, a simțit dela început, din tinerețea de prinț și ofițer,—cum simt numai astfel de temperamente, cari se sfiesc a vădi lumii o sentimentalitate chinuitoare prin neexprimarea ei,—nevoia de a-și pune pe hârtie fapta și gândul. Scrisorile chiar către ai săi, cum e aceea despre vizitarea la Lisabona a mormântului surorii iubite, — cum trebuie să fie acelea, de un mare interes psihologic de sigur, despre impresiile căpătate în Algeria, în Italia, nu sunt decât revărsări ale unui suflet ce nu poate trăi fără acest act de pietate față de pornirile, luptele și suferințele sale. Autorul Prefetei dă numai o parte din ele: fericiți aceia cari le vor avea întregi și vor putea înfățișa tinerilor cum poate să fie întâia tinerețe a unui om adevărat, vrednic de voința superioară care i-a dat viața! Mai târziu Domnul din grația lui Dumnezeu, pe care a înțeles-o totdeauna și ca o datorie de fiecare clipă față de divinitate, s'a crezut dator să însemne orice a făcut, *orice s'a făcut prin el* în noua și marea lui situație.

Aceste note personale sunt scurte și severe. Ele privesc pe Suveran. N'au nimic din patimile ce se simt în «Memoriile» ilustrei sale rude Frederic cel Mare, care, totuși, și el uită zâmbetul lui Voltaire când prinde în mână, pentru urmași, condeiul lui Cesar. Seamănă mai curând cu notițele, rareori întretăiate de judecăți personale, pe cari și le făcea Vodă Brâncoveanu, și el un mare înțelept al vremurilor sale. Sensaționalul, interesantul lipsesc cu totul: ele i s'ar fi părut sub demnitatea sa de Domnitor. În schimb, orice fapt are dreptul să-și ia locul în această înfățișare a unei Domnii.

În al treilea rând, vin știri despre alții, despre evenimentele politice în legătură cu acțiunea sa, sau chiar despre marile evenimente ale timpului. Căpătate dintr'o bogată corespondență personală, ale cărei piese vor rămâne mult timp ascunse, ele dau foarte adese-

ori întregiri de cel mai mare folos și restituie, cu tot laconismul lor, adevărul în puncte principale.

A lăsa astfel de însemnări nu înseamnă încă a fi un istoric. Saint-Simon el însuși nu este unul, cu toată valoarea superioară pe care o dă Memoriilor sale o comprehensiune instinctivă și o vioiciune de stil extraordinare. Ceeace face dintr'un scriitor de lucruri istorice un istoric e, întâiu, forma istorică, dezvoltarea în cugetări perfect logice și rezumarea în caracterizări perfect exacte și, în al doilea rând, sensul valorii morale a lucrurilor de cari se ocupă și cari, privite din alt punct de vedere, nu înseamnă mai mult decât sdrențele sângeroase după o bătălie, fărâmile murdare ale unui banchet de stat și florile veștede ale unei înmormântări.

Subt amândouă raporturile, Carol I-iu e un istoric.

Aceste fapte mici, de multe ori neînsemnate în aparență, își au fiecare locul lor într'o demonstrație convingătoare din care fiecare rând face parte: demonstrația dreptății unei politici și rectitudinii unui caracter.

Caracterizările Regelui Carol vor rămâne. Nu știu dacă aceia pe cari ele îi priviau ori încă îi privesc s'au recunoscut în ele; trăim așa de mult și din înșelarea despre noi înșine,—poate mai mult chiar decât din orice alt lucru! Cine n'a prețuit în Lascar Catargiu, de pildă, tocmai «stampila onestității binevoitoare și a caracterului vrednic de încredere», cine n'a fost fermecat de «îndemânarea netedă» (*glatt*) a lui Ion Brătianu, cine nu recunoaște «fineța greacă și liniștita obiectivitate de caracter» a lui Petru Mavrogheni ori «aprinșa însuflețire pentru idealul său» și «excitabilitatea de caracter» a lui C. A. Rosetti, și n'am fost noi deprinși oare mai mult decât oricine cu «puterea de lucru neobosită, bogatele cunoștințe și stăruința germană» a regretatului nostru coleg d-l D. A. Sturdza?

Nu numai în ce privește oamenii, dar și locurile, scriitorul regal află formula, a cărei lipsă o deplângea cândvâ față de mine în cutare lucrări foarte răspândite. Ce tablouri frumoase ni se zugrăvesc înainte dintr'o singură frază când cetim despre Constantinopol, «strălucitor și alb ca o viziune înveșmântată în aburul albăstriu al depărtărilor și al Mării», despre Cernica «ridicându-se pitoresc lângă locul acoperit de papură», despre Paserea «ascunsă în păduri frumoase, curată și prietenoasă ca de obicei lăcașul fetelor bătrâne», despre Cotroceni, «biserica învelită cu iederă, păzită de

poarta și zidul de mânăstire, decât care nu se poate închipui ceva mai pașnic?»?

Sensul moral din aceste «Insemnări» e educativ și înălțător, e filozofic în toată cuprinderea acestui termen. Fiul lui Carol Anton de Hohenzollern eră, de sigur, un liberal, deși el nu împărtășia — și o spune sincer — «ideile parlamentarismului modern francez» și nu «așteptă toată mântuirea dela hotărîrea poporului despre el însuș», deși nu «voia să acorde influența asupra guvernului unor straturi *prea largi* ale lui». Dacă nu mă înșel, acest idealist eră încredințat că, fără a neglija câtuș de puțin buna stare a oricărui om care prin munca și chibzuința sa dovedește că e vrednic de dânsa, fără a uita de cerințele absolute ale dreptății, care acordă oricărui intră în viață acelaș drept la gustarea adevăratelor ei bucurii, factorul care trebuie ținut în seamă înainte de toate, care trebuie cultivat cu îngrijire și ajutat să-și capete supremația e *factorul ideal al conștiinței noastre*, singurul în stare să prefacă lumea și să o ducă la o netăgăduită și totdeauna egală fericire *interioară*. Viața pentru el prețuia *numai* după scopul dat ei și după sinceritatea silințelor cheltuite pentru a-l ajunge. Ea căpătă un sens numai în afară de marginile egoismului, chiar ale celui mai rafinat și mai dibaciu împodobit cu aparența unei filozofii altruiste.

De aceea concepția vieții fiecăruia i se părea că pornește mult mai din adânc și țintește mult mai departe decum cred oamenii obișnuiți, cari prin aceasta *își micșorează ființa*. Strămoșii lui trăiau în el, și în fiecare moment gândul îi eră îndreptat asupra urmașilor. Și admirabilele lui cuvântări, cari ne puneau totdeauna în contact cu tot trecutul nostru și ne făceau să ne înfiorăm totodată de perspectiva celui mai larg viitor, sunt înainte de toate, prin maiestoașa suprimare a îngustimii momentului, o lărgire a sensului vieții naționale și o înălțare a sentimentului datoriei, o confundare a sufletului tuturoră în sufletul imens și nemuritor al națiunii.

Să ne oprim aici pentru a fixă—în această sală, unde acum zece ani au lăcrămat cu toții împreună cu dânsul când glasul i s'a oprit pomenind, în comunicația făcută nouă despre cele două lupte dela Nicopoli: a strămoșului său și a strămoșului nostru, lângă a sa, pe aceia cari au căzut în lupta pentru neatârnairea țerii sub ordinele

*

Domnului ei,—datoria cea dintâi pe care o avem față de memoria lui Carol I-*iu*.

Din însemnata sumă pe care ni-a lăsat-o pentru publicații, să cheltuim înainte de toate pentru marea ediție națională a memoriilor sale, întregite cu toate cuvântările ce a ținut și cu toate actele pe cari noul nostru protector regal, Regele Ferdinand, — și El un călduros cercetător al trecutului, cum a dovedit-o aici, prin discursul de intrare, și la Craiova, prin pagina de istorie despre Știrbei Vodă, — le va încredința râvnei și discreției noastre. Și să fim inițiatorii aceluia Muzeu al Regelui Carol, care lângă Mausoleul său din București, sau, deocamdată, și fără dânsul, să cuprindă pe încetul toate urmele materiale ale celor cinzeci de ani în cari națiunea românească a lucrat sub iubitoarea și înțeleapta lui conducere.

Vom fi îndeplinit astfel noi, societate închinată în rândul întâiu cunoașterii trecutului nostru, o mare datorie față de acela care ne-a arătat, nu numai cum se îndeplinesc faptele mari, ci și în ce fel ele se cuvine a fi transmise posterității.

Tom. XXXIV.—Desbaterile Academiei în 1911—1912.	4.—
» XXXIV.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	20.—
Breșla Blânarilor din Botoșani, Catastihul și actele ei, de <i>N. Iorga</i> .	—50
Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului-Frumos. — II. Din viețea moșnenilor vieri ai ținutului Săcuie- nilor, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> :	
— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iași	1.—
— VII. Anul 1858 Căimăcămia din Valahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu și Ioan A. Filipescu și influența precumpănitoare a Adunării Elective din Iași asupra Adună- rii Elective din București	1,60
Turburări revoluționare în Țara-Românească între anii 1840—1843, de <i>Ioan C. Filitti</i>	1.—
Contribuții la istoria bisericii noastre: I. Despre Mănăstirea Neamțului. — II. Bălinești, de <i>N. Iorga</i>	—40
O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de <i>I. Bogdan</i> . .	—50
Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de <i>Vasile Pârvan</i>	5.—
Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 Octombrie 1857, de <i>Dimi- trie A. Sturdza</i> , I	—40
— II.	—80
— III.	—70
Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de <i>A. D. Xenopol</i>	—20
Gheorghe Asachi ca tipograf și editor — după Catalogul lui din 1847, — de <i>N. Iorga</i>	—60
Politica Austriei față de Unire. — I. Înainte de Conferințele din Paris, de <i>N. Iorga</i>	—30
Un ofițer român în oastea lui Carol al XII-lea. — Câteva note, — de <i>N. Iorga</i>	—20
Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți, de <i>D. A. Sturdza</i>	2.—
Notă despre un studiu al d-lui Millet, de <i>I. Kalinderu</i>	—20
Insemnătatea ținuturilor de peste Prut pentru istoria Românilor și pentru folclorul românesc, de <i>N. Iorga</i>	—20
Norma ponderală dela Perinthus, de <i>M. C. Sutz</i>	—20
Un manifest românesc tipărit cu litere latine al Împăratului Leopold I din anul 1701, de <i>I. Ursu</i>	—30
Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII, de <i>Dr. Silviu Dragomir</i>	2.—
Memorii despre documentele cartografice privitoare la războiul din 1787—1791, de <i>N. Docan</i>	1,20
» XXXV.—Desbaterile Academiei în 1912—1913	5.—
» XXXV.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	8.—
Plângerea lui Ioan Sandu Sturza Vodă împotriva sudiiților străini în Moldova, de <i>N. Iorga</i>	—20
Din ținuturile pierdute. Boieri și răzeși în Bucovina și Basa- rabia în cele dintâi decenii după anexare, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Câteva știri nouă privitoare la Istoria Românilor, de <i>N. Iorga</i> .	—30
Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani, de <i>N. Iorga</i>	—50
Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galaction, de <i>N. Iorga</i> .	—20
Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu, de <i>N. Iorga</i>	—20
Barbu Știrbei ca educator, de <i>N. Iorga</i>	—20
Insemnătatea lucrărilor Comisiunii europene dela gurile Dunărei, 1856 la 1912, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> , I, 1856 la 1866	—30
— II, 1866—1905	—50
— III, 1894—1912	1.—
Patrahirul lui Alexandru cel Bun: Cel dintâiu chip de Domin ro- mân, de <i>N. Iorga</i>	—30
Ucraina moldovenească, de <i>N. Iorga</i>	—30
Monete inedite din orașele noastre pontice, de <i>M. C. Sutz</i>	—50
Condițiunile de politică generală în cari s'au întemeiat bisericile românești în veacurile XIV—XV, de <i>N. Iorga</i>	—30
Două tradiții istorice în Balcani: a Italiei și a Românilor, de <i>N. Iorga</i>	—20
Bătăliile dela Gwozdziec și Obertyn (1531), de <i>I. Ursu</i>	—50
Descoperiri nouă în Scythia minor, de <i>V. Pârvan</i>	2.—
Ideile de legi și de prevedere, de <i>A. D. Xenopol</i>	—20
Principele ardelean Acațiu Barcsai și Mitropolitul Sava Brancovici, de <i>Dr. Ioan Lupas</i>	—30

Analele Academiei Române.

	L. B.
Tom. XXXVI.—Desbaterile Academiei în 1913—1914	5.—
XXXVI.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	20.—
Armenii și Românii: O paralelă istorică, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Știri nouă din Dacia Malvensis, de <i>Vasile Pârvan</i>	1.—
Privilegiul lui Mohammed al II-lea pentru Pera (1-iu Iunie 1453), de <i>N. Iorga</i>	—,50
Castrul dela Poiana și drumul roman prin Moldova de jos, de <i>Vasile Pârvan</i>	1.—
Ostași dela Prut cu un nou act dela Alexandru cel Bun. — Răzeși romașcani, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Ceva despre Episcopul maramurașan Iosif Stoica.—Câtevâ frag- mente de vechi Cazanii românești, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Istoria Evreilor în țerile noastre, de <i>N. Iorga</i>	—,4
Vasile Lupu ca următor al Impăraților de răsărit în tutelarea pa- triarhiei de Constantinopole și a Bisericii ortodoxe, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Clopotul dăruit de Caragheorghe, întemeietorul Serbiei, bisericii satului Topola (1811), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Cetatea Ulmetum, II 1. Descoperirile campaniei a doua și a treia de săpături din anii 1912 și 1913, de <i>Vasile Pârvan</i>	3.—
Cetatea Ulmetum, II 2. Descoperirile campaniei a doua și a treia de săpături din anii 1912 și 1913, de <i>Vasile Pârvan</i>	2.—
Dela Cetatea Tropaeum-Adamclisi: Basilica-cisternă. Studiu arheo- logic, de <i>G. Murnu</i>	1.—
Două inscripții nouă găsite la Mânăstirea Bistrița (Neamț), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Muntele Athos în legătură cu țerile noastre, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Din influențele politice europene asupra Istoriei noastre (Moise Vodă, 1529 Martie—1530 August), de <i>I. Ursu</i>	—,20
Steagul lui Mihnea Vodă Radul în muzeul istoric din Belgrad, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Explorațiuni austriace pe Dunăre la sfârșitul veacului al XVIII-lea, de <i>N. Docan</i>	2.—
Contribuții documentare la Istoria Olteniei în veacul al XIX-lea, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Nifon II, Patriarhul Constantinopolului, de <i>Diaconul Dr. Nic. M.</i> <i>Popescu</i>	—,80
Renegați în trecutul țerilor noastre și al neamului românesc, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Ședința Academiei Române dela 1 Maiu 1914, de <i>D. A. Sturdza</i>	—,60
Fundațiuni religioase ale Domnilor Români în Orient, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Fundațiunile Domnilor Români în Epir, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Un act românesc privitor la începătorul culturii bulgare Dr. Ve- ron, de <i>N. Iorga</i>	—,20
O hartă a Țerii-Românești din c. 1780 și un geograf dobrogean, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Nouă documente basarabene, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Situațiunea internațională a Principatului Țerii-Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678—1688), de <i>Ioan Radonić</i>	—,30
Correspondența Domnilor și Boierilor români cu Metternich și cu Gentz între anii 1812—1828, de <i>Ioan C. Filitti</i>	—,50
Stâlpul lui Mihaiu Racoviță Vv, în Bucovina, de <i>Teodor V. Ste- fanelli</i>	—,50
Veneția în Marea Neagră, I: Dobrotici, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Veneția în Marea Neagră, II: Legături cu Turcii și cu creștinii din Balcani dela lupta dela Cosovo până la cea dela Nicopole (1389—96), de <i>N. Iorga</i>	—,50
Tom. XXXVII. — Desbaterile Academiei în 1914—1915	(Sub presă).
XXXVII. — <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	(Sub presă).
Veneția în Marea Neagră. III: Originea legăturilor cu Ștefan cel Mare și mediul politic al dezvoltării lor, de <i>N. Iorga</i>	—,80
Pilda bunilor Domni din trecut față de școala românească, de <i>N.</i> <i>Iorga</i>	1,50
Scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu, de <i>N. Iorga</i>	1,50
Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brâncoveanu și sco- purile Academiei Române, de <i>N. Iorga</i>	—,20